

‘Annette en ik liggen te neuken in de hel’ (Superlijm van Etgar Keret, 2013)

Verslag van de workshop van Rob van Dijk en Jelleke van Eeuwijk op het NVGP-congres op 13 november 2015.

Hardop populaire en volkse woorden aan seksuele organen en handelingen geven blijft taboe in openbare gelegenheden. Onder elkaar, in het café, *allez*, dat kan er nog wel mee door... Maar op een nette conferentie van de NVGP en dan nog wel in Antropia? Dus had de leiding van het etablissement verzocht om de titel op de deur van het lokaal weg te halen. Ook ik moest vanwege diezelfde titel weerstand overwinnen voordat ik me bij de workshop voegde. Die weerstand verdween al snel toen Rob van Dijk het zojuist gepasseerde incident hilarisch vermeldde. De beladen term werd verder onmiddellijk genormaliseerd toen hij gedreven een prachtig fragment voorlas uit het werk van Kerets roman *Superlijm*. De duivel en de vleermuizen vlogen ons even om de oren en werden mede-acteurs in de vrijpartij van de hoofdpersonen. Vieze woorden bleken al gauw gewoon en zelfs indrukwekkend.

Schaamte en schuld

Na de korte inleiding werden we door Van Dijk en Van Eeuwijk onmiddellijk aan het

werk gezet, we wilden immers een workshop meemaken? Zo werden we uitgenodigd onze ervaringen uit te wisselen over het onderwerp seksualiteit in een therapeutische context.

De deelnemers, onder wie veel jeugdige psychiateren en de workshophouders zelf, brachten veel voorbeelden uit de eigen praktijk, te onderscheiden in twee groepen: hoe verhouden (co)therapeuten zich in een groep met jongeren ten aanzien van het thema seksualiteit en hoe verhouden cotherapeuten zich jegens elkaar over dit onderwerp? Uit de voorbeelden die we aandroegen distilleerden Van Dijk en Van Eeuwijk een lijstje van *do's and don'ts*. Het lijstje is te lang om volledig weer te geven, maar enkele voorbeelden citeer ik: bied ruimte voor geheimen en privé; geef overzicht en rationale over de behandeling; geef ruimte aan een verhaal en verlos iemand niet te snel uit zijn lijden.

Dat het onderwerp seksualiteit actief op de agenda gezet moet worden in een jongerengroep was voor iedereen duidelijk. Iemand merkte overigens op dat het even moeilijk is om te praten over ‘geen seks’ als over seks. Neem de neurotische, nog maagdelijke stu-

dent(e) die nog niets heeft meegemaakt. Maar hoe zet je bijvoorbeeld normen en waarden over seks op de agenda zonder als ouders over te komen? ‘O jee, ze moeten wel veiliger vrijen, wat moet ik zeggen?’ bracht een van ons als dilemma in. En als twee mensen in de groep seks met elkaar hebben terwijl van te voren is afgesproken dat dat niet mocht? Onder facilitering van de workshopgevers vonden we met elkaar: heb het erover, geef een rationale over de normen, leg het uit in de setting. Heeft verbieden wel zin, was ook een vraag, gezien de ervaring dat een verbod tot juist meer intieme contacten kan leiden, zeker in een klinische setting. Of neem de regel: geen contact hebben met elkaar buiten de therapeutische setting en dat in een tijd waarin iedereen whatsapp, twittert of op Facebook zit. De afspraak ‘wat je buiten de therapie bespreekt, bespreek je in de groep’ kan dan helpen.

Schaamte en schuldgevoelens werpen drempels op in het praten over seks en maakt het ‘beremoeilijk’ wanneer bijvoorbeeld slachtoffers moeite hebben met hun eigen gevoelens van genot. Schaamte – hoe word je in de groep gezien – en schuld – hoe beoordeel ik mezelf tegenover mijn eigen geweten of een hogere instantie (God) – zijn, zoals bekend, cultuurgebonden. Dat maakt ook dat jongeren, of ze nu Turks, Marokkaans, of *white trash* zijn, zeer openlijk spreken over de seksuele kenmerken en prestaties van zichzelf en hun partner en daarbuiten uiterst preuts zijn. Hun directheid kan dan weer schaamte opwekken bij hun therapeuten. Daarbij komt dat ze hoge

normen hebben over seks, bijvoorbeeld dat vreemdgaan een onvergefelijke fout is. Het handhaven van dit soort normen heeft vaak extreme uitspraken of gedrag tot gevolg: ik scheur haar buik open, hak zijn kop eraf. Heb het erover in de groep, hoe moeilijk het ook is om van seks over te gaan naar het bespreken van gevoelens en intimiteit.

De beproefde therapeut

Praten over seks is een ding, *early disclosure* een ander. Therapeuten dubben dan over interventies als: ‘Ik denk erover na wat dat met jou kan doen’ en ‘Kan de groep het aan?’ Maar ook hoe het met hun eigen overdracht en tegenoverdracht zit. Therapeuten worden regelmatig met indringende vragen uit de groep geconfronteerd als: ‘Zijn jullie ook van die types die weleens ‘in de lampen’ gaan?’ (bedoeld is een *one night stand* na een uitbundig nachtje stappen, waarbij je de volgende ochtend afvraagt hoe je in het bed van die man of die vrouw terecht bent gekomen). Wanneer een van de therapeuten afwezig is kan de therapeut die achterblijft extra beproefd wordt met openlijke of versluisde seksuele uitingen. ‘Houdt hij/zij stand?’ vraagt de groep zich dan impliciet af. ‘Ben ik nog veilig?’ Of de groep heeft de fantasie dat therapeuten asexueel zijn. Ouders hebben immers geen seks. De houding van Van Dijk en Van Eeuwijk tegenover dit soort vragen is onderzoekend – waar komt de vraag vandaan, wat betekent die voor de vragende groep? – in plaats van direct op de vraag in te gaan. De conclusie was dat de groep het af en toe nodig heeft

om en passant enige uitleg te krijgen over de seksuele attitude van de therapeuten. Met als uitgangspunt dat de groep nooit een hoger intimiteitsniveau kan bereiken dan de therapeuten. Daarom is het nodig dat therapeuten in de voor- en nagesprekken van een sessie het ook over hun eigen gevoelens, houding en waarden over seks hebben. ‘Doordat jij bepaalde woorden in je mond hebt genomen, kon ik het ook’, zei een dankbare patiënt eens aan het einde van zijn therapie. Voor therapeuten onderling gelden overigens dezelfde do’s and don’ts als voor patiënten.

Babyshow

De workshophouders haalden een heftige gebeurtenis aan uit hun eigen praktijk met hun eigen reactie en die van de groepsleden daarop. Twee groepsleden raakten op elkaar verliefd en verzwegen dat in de groep totdat de zwangerschap van het meisje niet meer verborgen kon blijven. Abortus was taboe in hun achterban maar ook voor henzelf. Het paar wilde het kindje houden, daarin gesteund door de wederzijdse ouders. Na de geboorte organiseerden de therapeuten een ‘babyshow’ in de groep. Bij de volgers van de workshop kwam een fikse uitwisseling van waarden en normen over hoe te handelen in vergelijkbare situaties op gang, die varieerde van dat zoiets eigenlijk niet kan tot begrip voor de reactie van de therapeuten. Argumenten als hoe traumatisch het kan zijn voor een groepslid om uit een groep gezet te worden, tot wat er met de veiligheid van de groep gebeurt als je normen

laat varen, wisselden elkaar af. De therapeuten waren steeds zo transparant mogelijk gebleven. In dit geval was de reactie van de groep: ‘We dealen liever met een relatie in de groep en een kind in de groep dan met steeds weer die doodsdreiging van suïcidaal en automutilatief gedrag.’ Je mag ook blij zijn dat twee vermijders zich eindelijk openen’, zei iemand uit ons midden en: ‘Je moet ook kunnen omgaan met uitzonderingen.’ Mij schoot te binnen dat mijn eigen reactie als therapeut in een vergelijkbare situatie was gevormd door de normen die ik in mijn leertherapie had overgenomen van Adeline Salomé, mijn imposante maar ook genereuze leermeesteres. Leermeesteres ook van vele generaties collega-groepstherapeuten. Klakkeloos had ik haar richtlijn toen gevolgd, viel me nu in deze workshop pas op en zonder na te gaan of er een uitzondering van toepassing was. Zo zie je maar weer hoe blind onbevroegde gewoontevorming kan worden. Pas door het volgen van deze workshop kon ik haar ‘normen’ nu relativeren.

De tijd vloog, de sfeer in de workshop was geanimeerd en humor maakte het onderwerp luchtig. Vrij en vrolijk verlieten we het lokaal dat ik eerder met enige weerstand was binnengegaan. Later op de avond zagen ook wij congresgangers ons geconfronteerd met de schokkende realiteit (aanslagen Parijs – red.) die verwoord was in de titel van het congres: *De groep in de wereld, de wereld in de groep*.

Frits van Hest